

***Problemele vieții spirituale, culturale și ale societății în presa Eparhiei
Romano-Catolice din Ardeal (1867-1914)***

CUPRINS.....	3
0 INTRODUCERE.....	14
0.1 MARCAREA TEMEI, OBIECTIVE, METODE ȘTIINȚIFICE	14
0.2 STRUCTURA LUCRĂRII.....	17
0.3 SURSE ȘI BIBLIOGRAFII	23
1 CONTEXTUL IDEAL, SOCIAL, ȘI POLITIC A PRESEI EPARHIALE TRANSILVANENE DIN SECOLUL 19.	28
1.1 MISCĂRI ȘI SISTEME IDEOLOGICE ÎN EPOCA MODERNISMULUI	28
1.2 STATUL PAPAL ÎN EPOCA MODERNISMULUI	34
1.2.1 Pius al IX.-lea (1846-1878).....	34
1.2.2 Leo al XIII.-lea (1878-1903)	42
1.2.3 Pius al X.-lea (1903-1914)	50
1.3 RELATIA ÎNTRE BISERICA ȘI STAT ÎN UNGARIA ÎN SECOLULUI 19 ȘI PÂNĂ LA ÎNCEPUTUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL.	54
1.3.1 Perioada revoluției și a absolutismului.....	54
1.3.2 De la compromis până la Primul Război Mondial	57
1.4 EPISCOPI TRANSILVANIENI ÎN TIMPUL DUALISMULUI.....	64
1.4.1 Fogarasy Mihály.....	64
1.4.2 Lönhárt Ferenc.....	67
1.4.3 Majláth Gusztáv Károly.....	70
1.5 STRUCTURA CONFESIONALĂ A EPARHIEI TRANSILVANIEI ÎN PERIOADA STUDIATĂ.....	73
1.6 ANALIZĂ A PRESEI UNGARE DIN TIMPUL DUALISMULUI.....	75
1.7 DOCUMENTE BISERICESTI DESPRE ROLUL PRESEI	77
1.8 LEGILE PRIVIND PRESĂ, CENZURĂ	82
1.9 ANALIZĂ A PRESEI CATOLICE UNGARE DIN PERIOADA DUALISMULUI.....	86
1.10 PUBLICAȚII PERIODICE DIN EPARHIA TRANSILVANIEI	91
1.10.1 Egyházi és Iskolai Hetilap (1867-1872).....	94
1.10.2 Erdélyegyházmegyei Értesítő (1876-77)	96
1.10.3 Közművelődés (1878-1918).....	98

1.10.4	<i>Néptanoda (1870-1873)</i>	104
1.10.5	<i>Hargita (1872-1873)</i>	106
1.10.6	<i>Kalazantinum (1895-1915)</i>	107
1.10.7	<i>Szent Ferenc Hírnöke (1903-1921)</i>	108
1.10.8	<i>Erdélyi Oltáregyesületi Lap (1903-1914)</i>	111
1.10.9	<i>Bernardinus (1912-1919)</i>	113
2	REPREZENTAREA VIETII RELIGOASE	116
2.1	VIATA SPIRITUALA CATOLICA DIN TRANSILVANIA IN TIMPUL DUALISMULUI.....	116
2.2	ASOCIATII IN SLUJBA VIETII RELIGIOASE	121
2.2.1	<i>Edituri: Jó és Olcsó Könyvkiadó Társulat– Szent István Társulat</i>	122
2.2.2	<i>Asociatii de Altar</i>	128
2.3	MISCARI SOCIALE CATOLICE LA INCEPUTUL SECOLULUI AL 20.	133
2.4	SCRIERI DEVOTIONALE	135
2.4.1	<i>Interpretarea literaturii in cadrul Bisericii</i>	137
2.4.2	<i>Critica literara</i>	139
2.4.3	<i>Texte literare in presa</i>	145
2.4.4	<i>Poeziile lui Csiszér János</i>	146
2.4.5	<i>Poeziile lui Dobay Mariska</i>	157
3	CULTURA: CUNOSTINTE SI MORALA	159
3.1	INTERPRETAREA CULTURII IN OGLINDA PRESEI.....	159
3.2	ASOCIATIA LITERARA ROMANO CATOLICA DIN TRANSILVANIA	162
3.2.1	<i>Structura ERKIT</i>	164
3.2.2	<i>Scopurile ERKIT</i>	167
3.2.3	<i>Editura– Consiliul de conducere</i>	169
3.2.4	<i>Activitatea ERKIT in secolul 20.</i>	173
3.3	INTERPRETAREA CULTURII IN REVISTA <i>KALAZANTINUM</i>	183
4	PROBLEME SOCIALE IN REVISTELE EPARHIEI	187
4.1	CONFLICTE INTERCONFESIONALE	187
4.2	REINFIINTAREA AUTONOMIEI BISERICESTI (<i>STATUSUL ROMANO CATOLIC</i>).....	195
4.2.1	<i>Sedinta Statusului din 1868</i>	198
4.2.2	<i>Echoul sedintei in presa</i>	202
4.2.3	<i>Probleme din Invatamant</i>	203
4.3	„ <i>PROBLEME SOCIALE</i> ”	209
4.3.1	<i>Sociatatea Transilvana in timpul dualismului</i>	209

4.3.2	<i>Miscarea sociala si congresul in vederea dezvoltarii Tinutului Secuiesc.....</i>	210
4.3.3	<i>Societatea transilvaneana in presa bisericeasca.....</i>	216
5	CONCLUZII, REZUMAT.....	229
	ANEXE.....	238
	BIBLIOGRAFIE.....	251

Rezumat

Lucrarea – *Problemele vieții spirituale, culturale și ale societății în presa Eparhiei Romano-Catolice din Ardeal (1867-1914)* – face o încercare, să analizeze cum se reflect unele evenimente, întâmplări, încercări mai mari în presa locală.

Bibliografiile principale a lucrării sunt revistele din acele timpuri. În acele vremuri în dualism, eparhia romano-catolică din Transilvania avea nouă produse de presă: *Egyházi és Iskolai Hetilap*, *Erdélyegyházmegyei Értesítő*, *Néptanoda*, *Hargita*, *Közművelődés*, *Szent Ferenc Hírnöke*, *Erdélyi Oltáregyesületi Lap* și *Bernardinus*. Pe lângă asta am folosit și surse profesionale, economice care nu au fost publicate, din care abia au mai rămas câteva exemplare. (Batthyaneum-ul din Alba-Iulia, Arhiva Episcopală și Archiepiscopală și Archiva de la Seminarium Incarnatae Spientiae păstrează doar câteva, trei-patru, manuscrise legate de aceasta temă, iar în Archivele Statute aproape nu se pot găsi deloc.)

La începutul tezei m-a motivat tensiunea, care se producea din abordarea contradictorie a temei în literatura de specialitate. După un punct de vedere, presa rurală (din orașul mai mic) este neglijată ca parte profesională, iar din alt punct de vedere nu o putem subestima. Acest punct de vedere a fost susținut și de un bibliograf contemporan de presă, care susținea că valoarea ziarelor și a mauscriselor e la fel de importantă. Pornind din acest punct, scopul meu era să analizez că presa romano-catolică din Transilvania ce caracteristici locale are, ce culori specifice adaugă, sau cum înțeleg evenimentele mai mari ale eparhiei, sau ale Bisericii în general.

Lucrarea are cinci capitole: introducerea (capitolul 1) conține mișcările intelectuale din secolul XIX și papalitatea secolului. După acesta urmează o descriere schițată despre relația bisericii ungare cu statul ungar. Un subcapitol separat se ocupă cu episcopii romano-catolici transilvăneni din acele timpuri (Fogarasy Mihály, Lönhárt Ferenc, Majláth Gusztáv Károly). Deoarece Sfântul Scaun în secolul XIX în legătură cu presa a făcut mai multe declarații, m-am ocupat de acestea într-un capitol separat. După prezentarea legilor din presă și după recenzia presei romano-catolice, în capitolul doi deja mă ocup cu analiza celor trei teme din titlu.

Biserica în partea a doua a secolului 19 așa crede, că presa prin literatura religioasă ar putea ajuta în reînțoarcerea credincioșilor, care s-au despărțat de Biserică între timp. Din acest motiv se înființează în acele vremuri, asociații care oferă cititorilor asemenea texte (poezii, povești, romane).

Capitolul 2 (Reprezentarea vieții religioase) se ocupă cu analiza produselor de devotament, care au apărut în presa catolică din Transilvania. Rezultatul capitolului, că au

fost descoperite doi literatori transilvăneni (Dobay Mariska și Csiszér János), cei care în textele lor au realizat programul spus în mai sus, și din acest motiv au fost popularizați destul de repede.

Capitolul 3 vorbește despre viața culturală din presa catolică. În 1879, la inițierea arhiepiscopului Fogarasy Mihály, în Alba-Iulia se înființează o asociație culturală (pe numele de Asociația Literară Romano-Catolică), care a pus în față ca scop difuzarea culturii, special difuzarea științei religioase. Din acest motiv a înființat și un ziar săptămânal (cu titlul *Közművelődés*) care s-a dovedit a fi cel mai important dintre organele de presă din acea perioadă. Despre ocupația asociației mai devreme nu știa nimic bibliografia, deoarece această descriere este una dintre primele noutăți în această teză.

Reflectarea problemelor sociale în presă e descrisă în capitolul 4: dificultățile relației dintre catolici și protestanți, reorganizarea autonomiei bisericii (Statusul Romano-Catolic), și reprezentarea problemelor economice și a problemelor trainice în societatea transilvăneană. În partea a doua a secolului 19, relația dintre biserică și stat se caracterizează prin tensiuni. Conducerea liberală statală dorea obținerea și transferarea acelor funcții care până atunci se concentraseră în mâna Bisericii (organizarea învățământului, administrarea registrelor etc.). Pe lângă asta în acest secol primește din ce în ce mai multă atenție problema secuilor care devin din ce în ce mai săraci, și chiar migrația, emigrarea lor. Toate aceste probleme au dovezi clare în presa locală catolică: acest capitol se ocupă de prezentarea acestor probleme.

În ultimul capitol au loc concluziile și descrierea rezultatelor. Acestea în mare linie sunt următoarele:

- În presa eparhiei din timpul dualismului s-a dovedit adevărat următoarea declarație: toate materiile din presa conțin valori. Revistele reprezentante conțin documente, texte, care în alte părți nu se pot regăsi, și care au fost păstrate pentru generațiile viitoare (biografii, discursuri ale unor personaje bisericesti, texte literare care nu au fost publicate în alte părți, procese verbale a unor ședințe de asociații etc.) cu acesta dând un ajutor mare pentru istoriografie.
- După analiza textelor s-a dovedit că textele publicate în revistele provinciale nu sunt simple copii ale unor texte religioase editate în revistele din capitală (deși, evident, aflăm și din acestea câteva), editorii se adaptează cititorilor locali, și în anumite cazuri se creează și dezbateri între editorii învecinați.
- Lângă anumite reviste sunt și anumite grupări intelectuale, activitățile cărora nu se referă doar la editarea acestor reviste, ci au o activitate mult mai largă, chiar științifică, dar și un fel de evanghelizare în rândul oamenilor.

- Revistele au un scop clar de a crea o baza a cititorilor posibili, cât și a educa cititorii, dar pe lângă acest fapt doresc să ofere un cadru de publicație pentru începători și generația viitoare intelectuală: scriitori și poeți (Csiszér János és Dobay Mariska).

- Pe parcursul cercetării am ajuns la concluzia, că nu numai presa acelor timpuri se dovedește a fi interesantă, dar și viața și activitatea acelor persoane și personaje, care s-au adevărat a fi organizatorii vieții spirituale, științifice și culturale, și a căror biografie începe să capete un interes deosebit chiar în zilele noastre. (Cserni Béla – botanist, arheolog, fondator de muzeu în Alba Iulia, Tódor József – directorul Bibliotecii Batthyaneum, Veszely Károly – istoric etc.)

Cuvinte cheie: presa religioasă, Transilvania, Eparhia Romano-Catolică, episcop Fogarasy Mihály, dualism, Austro-Ungaria, compromis, 1867, gazeta „Közművelődés”, „Asociația Literară Romano-Catolică”, papa Leo al XIII-lea, Csiszér János, Dobay Mariska

